

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۲، شماره ۳ (پیاپی ۴۰)، تابستان ۱۳۹۶
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۵X-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۵۶۹-۵۸۳

بررسی میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه و تصویب طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دشتستان)

علی اکبر عنابستانی* - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
سیده مهدیه موسوی - دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۱۸

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی میزان مشارکت روستاییان در فرآیند تهیه و تصویب طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه است. پژوهش حاضر، از حیث هدف کاربردی و به لحاظ روش و ماهیت توصیفی - تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، ۱۲ سکونتگاه روستایی شهرستان دشتستان که در آن‌ها مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح چشم‌گیر بوده است می‌باشد. در سطح روستاها، حجم نمونه خانوارهای مورد پرسشگری بر اساس فرمول کوکران ۲۵۷ خانوار بوده که ۱۳۶ خانوار در طرح هادی مشارکت کرده‌اند و ۱۲۱ خانوار در طرح هادی مشارکت نکرده‌اند. همچنین ۲۸ نفر از مسؤولین روستایی (دهیار و اعضای شورای اسلامی) نیز مورد پرسش قرار گرفته‌اند تا نتایج قابل مقایسه باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که براساس آزمون تی تک نمونه‌ای، میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب و اجرای طرح در حد متوسط است و میانگین نظرات روستاییان و مسؤولین برای مشارکت به ترتیب ۲/۶۳ و ۲/۷۳ می‌باشد که با توجه به نتایج آزمون t با دو نمونه مستقل بین نظرات این دو گروه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. همچنین بین تحصیلات و سن افراد با میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب و اجرای طرح هادی، رابطه معنی‌داری وجود دارد و ترتیب همبستگی در حد متوسط (معکوس و مستقیم) می‌باشد. ولی بین مشارکت با شغل افراد رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین بین ویژگی‌های فردی با میزان مشارکت رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: تهیه، تصویب و اجرای طرح هادی روستایی، نظارت و ارزشیابی، میزان مشارکت، شهرستان دشتستان

نحوه استناد به مقاله:

عنابستانی، علی اکبر، موسوی، سیده مهدیه. (۱۳۹۶). بررسی میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه و تصویب طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دشتستان). مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۲(۳)، ۵۸۳-۵۶۹. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_535787.html

مقدمه

مشارکت به عنوان کلیدی‌ترین عنصر در دستیابی به اهداف عمرانی و توسعه روستایی از اهمیت خاصی برخوردار است. چون افراد بطور ارادی و آگاهانه و با میل و رضایت خود و بدون هیچ‌گونه اجبار در برنامه‌ها یا پروژه‌های عمرانی شرکت می‌کنند و این همکاری از مرحله تصمیم‌گیری تا اجرا، نظارت و ارزشیابی برنامه‌ها تداوم دارد، موجب می‌شود مردم با سرعت بیشتری در به ثمر رساندن اقدامات کوشش کنند، آن اقدامات را برای خود بدانند و از آن‌ها مراقبت و محافظت کنند و در صورت استهلاک تا تخریب، خود مجدداً در پی ساخت آن برآیند (Ebrahimzadeh, 2001: 41). در خصوص مفهوم مشارکت، تعاریف زیادی ارائه شده است. به طور کلی می‌توان مشارکت را به معنای شرکت فعالانه داشتن در یک گروه خاص در نظر گرفت که در نهایت به فعالیت اجتماعی خاصی می‌انجامد و به صورت همیاری، همبستگی، انطباق، پذیرش، اختیار و شیفتگی تجلی پیدا می‌کند (Biru, 1991: 25). به طور معمول مشارکت، در سه سطح مشارکت در تدوین و طراحی برنامه‌ها، مشارکت در اجرا و پیاده‌سازی برنامه‌ها و در نهایت مشارکت در ارزشیابی و بررسی نتایج و پیامدهای حاصل از اجرای کل برنامه یا طرح خاص مورد توجه قرار می‌گیرد (De Stefano, 2010: 1332). مشارکت عملی جمعی، آگاهانه و داوطلبانه است که دربردارنده دخالت افراد در امور عمومی و در سطوح مختلف تصمیم‌گیری‌های اداری و سیاسی و انداختن رأی به صندوق تا مساعدت مستقیم به ارضای نیازهای اجتماعی و همچنین دخالت مردم در کارکرد سازمان‌هایی است که حیات کاریشان به آن بستگی دارد (Jabari, 1999: 8). ذکر این نکته نیز ضروری است که مفهوم مشارکت مردم تنها در بعد اجتماعی و گرفتن اطلاعات نیست، بلکه مشارکت بایستی به مفهوم واقعی کلمه در تمامی ابعاد و جنبه‌های یک مسأله و به صورت یکپارچه و همه‌جانبه صورت گیرد تا تأثیرگذار باشد (Roknoddin-e-Eftekhari et al, 2000: 23).

امروزه بیشتر صاحب نظران توسعه، به ویژه توسعه روستایی، معتقدند که دستیابی به توسعه پایدار بدون مشارکت آحاد مردم امکان پذیر نیست و بدون تردید با مشارکت مردم دوره گذار توسعه تسهیل، تسریع و کم هزینه‌تر می‌شود (Bahrami, 2004: 146). اما نتایج سال‌ها تجربه نظام تمرکزگرا، بدون توجه به مشارکت مردمی در ایران، بیانگر هدر رفتن سرمایه‌های ملی اعم از مادی و معنوی، همچنین هدر رفتن امکانات دولتی و در نهایت نارضایتی روستاییان از دولت و فعالیت‌های عمرانی، ناقص ماندن برخی طرح‌های عمرانی، عدم موفقیت و مداومت در اجرای برخی از این طرح‌ها و عدم احساس مسؤلیت افراد مرتبط با این حوزه بود (Ghasemi, 2005: 80). بنابراین عمران روستایی با رویکرد مشارکتی، نقش زیربنایی و بنیادی در توسعه همه جانبه در جوامع روستایی دارد، که این نقش با فراهم کردن تسهیلات عمومی مانند تأمین آب آشامیدنی، حمام و مدرسه برای بهبود وضعیت زندگی روستاییان و با مشارکت آنان می‌تواند قابل تحقق باشد. طرح هادی یا به عبارتی طرح جامع توسعه روستایی، راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها، با آگاهی از وضعیت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آن است (Shahbazi, 2010: 225).

طرح هادی یا به عبارتی طرح جامع توسعه روستایی، راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها، با آگاهی از وضعیت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آن است (Shahbazi, 2010: 225). بر اساس آیین‌نامه‌ی نحوه‌ی بررسی و تصویب طرح‌های توسعه عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای، ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور مورخه ۱۳۷۸/۱۰/۱۲ هیأت دولت، طرح هادی روستایی عبارت است از طرحی که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل: مسکونی، تولیدی، تجاری، کشاورزی، تأسیسات، تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستایی را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌نماید (Housing Foundation of Islamic Revolution, 2010: 24).

برای حرکت در چارچوب توسعه روستایی، ابتدا باید از تغییرات فکری و نگرشی روستاییان آغاز کرد، یعنی روستاییان طرز تلقی خود را نسبت به اهداف و ارزش‌های کاری و فعالیت در مناطق روستایی تغییر دهند (Windle, 2008: 12). آنچه که در این فرآیند مهم است، نقش دولتی متعهد است که بتواند نقش خود را به خوبی در موضوع آموزش افراد ایفا کند و توسعه انسانی را در اولویت قرار دهد و افراد را به مشارکت و بازیگری فعال در جهت تعمیق زندگی جمعی ترغیب کند. مشروط بر آنکه دولت‌ها بتوانند شرایطی را برای رشد ظرفیت مردم جهت ایجاد رابطه متقابل فراهم آورند و تماس بین شهروندان را جهت افزایش اعتماد به نفس تسهیل کنند. به هر حال، سیاست مشارکت عمومی، پیش شرط تحقق توانمندسازی افراد به شمار می‌آید (Ferguson, 1967: 221). مطالعات اخیر در کشورهای در حال توسعه نشان داده‌اند که رهیافت‌های مشارکتی برای توسعه روستایی موفقیت‌آمیز بوده‌اند. براساس این مطالعات شکست یا موفقیت طرح‌های توسعه روستایی، بستگی به درجه‌ی مشارکت و درگیری اجتماعات

- کاهش بار مالی و اداری دولت
 - ایجاد همبستگی اجتماعی بیشتر
 - انعکاس نیازهای محسوس مردم
 - توانمندی مردم برای تعیین و تشخیص نیازها و سرنوشت خود
 - ایجاد و گسترش عدالت اجتماعی
 - دستیابی به توسعه یکپارچه، موزون و پایدار
 - افزایش اعتماد به نفس و روحیه خوداتکایی در بین روستاییان (Moslemi, 2007: 50).

در زمینه بررسی مشارکت مردم در فرآیند توسعه روستایی و عوامل مؤثر بر آن در سطح روستاهای کشور تحقیقات متعددی صورت پذیرفته است، اما در رابطه با مشارکت روستاییان در فرآیند تهیه و اجرای طرح‌های هادی در منطقه مورد مطالعه پژوهشی به انجام نرسیده است. در ادامه به نتایج برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

نتایج مطالعات عنابستانی (۱۳۹۳ الف)، عنابستانی (۱۳۹۳ ب) و عنابستانی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که نگرش فکری و فلسفی، عوامل ساختاری و عوامل فردی مؤثر بر مشارکت روستاییان روستایی تأثیراتی به ترتیب ۱/۸، ۶/۲۵ و ۱۴ درصد بر فرآیند توفیق اجرای طرح‌های هادی در روستاهای مورد مطالعه در شهرستان خواف از توابع استان خراسان رضوی برجای گذاشته‌اند. همچنین مطالعه عنابستانی و همکاران (۱۳۹۱) در شهرستان ایجرود نشان می‌دهد که بررسی نقش عوامل ساختاری در میزان مشارکت از دیدگاه کارشناسان محلی توسعه روستایی، ضعف عملکرد نهادهای مدنی و تشکلهای مشارکتی می‌تواند ناشی از خلأ قانونی، ضریب دخالت دولت در مدیریت نهادهای مردمی، فقدان آگاهی اجتماعی و... باشد. نتایج پژوهش طالب و همکاران (۱۳۹۱) نشان می‌دهد، مشارکت به معنی همکاری روستاییان در طرح‌های تهیه شده توسط دیگران نیست، بلکه مشارکت سطوح مختلفی دارد و مشارکت مطلوب زمانی پدید می‌آید که روستاییان بتوانند در سطوح ذهنی، عینی، تصمیم‌گیری و اجرایی دخالت داشته باشند. همچنین برنامه‌ریزی مناسب و استفاده از توانایی روستاییان می‌تواند بستر مناسبی برای موفقیت‌های طرح تجمیع ایجاد کنند. شیخ‌حسینی و مهمان‌دوست (۱۳۸۹) در پژوهش خود معتقدند که در زمینه آگاهی از اهمیت مشارکت در طرح‌های عمرانی و همچنین میزان مشارکت اقتصادی و اجتماعی در این طرح‌ها، اهالی روستا از میانگین بالایی برخوردار بودند، بدین معنی که آگاهی و مشارکت زیادی در اجرای طرح‌های عمرانی داشته‌اند. بنابراین می‌توان یکی از دلایل اجرای موفق طرح‌های عمرانی روستا، مشارکت اقتصادی و اجتماعی آنان در اجرای این طرح‌هاست. کوهی (۱۳۸۴) و کوهی و تقوی (۱۳۸۲) معتقدند که میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی در سطح متوسط قرار دارد و عوامل مؤثر در آن عبارتند از نگرش‌های اجتماعی، انسجام اجتماعی، رضایت اجتماعی، بررسی‌های اجتماعی، آگاهی‌های اجتماعی، وضعیت تولید خانوار، نوع محصول تولیدی عمده، نوع شغل، بعد خانوار، سطح سواد و تشکلهای مردمی. محمودیان (۱۳۷۱) در پژوهشی پیرامون طرح‌های عمرانی اجرا شده در دهه (۱۳۶۰-۱۳۷۰) در شهرستان سمنان دریافت که به استثنای شغل و سن هر چه بر میزان متغیرهای مستقل، میزان ارتباط روستاییان با مجریان، میزان آگاهی، میزان وابستگی به دولت، وضعیت اقتصادی، اعتماد، انگیزه روستاییان افزوده شود به همان میزان مشارکت روستاییان افزایش می‌یابد. ترتیب مشاغل از نظر اهمیت و بالا بودن میزان مشارکت عبارتند از: کارمند، کاسب، دامدار، کشاورز، کارگر. نتایج مطالعه اعظمی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که بیشترین زمینه مشارکت روستاییان در ارزیابی و تحلیل مشکلات شبکه معابرو تأمین مواد و مصالح و تجهیزات برای طرح بوده و کمترین مشارکت در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و همکاری بات مجریان گزارش شده است. بر پایه نتایج مطالعات یعقوبی فرانی و معتقد (۱۳۹۵) نادیده گرفتن توانمندی‌های مردم مهمترین عامل در عدم مشارکت روستاییان بوده است و ضعف آگاهی، توانایی و انگیزه مردم، ضعف عملکرد نهادهای مجری طرح و نارضایتی مردم از طرح هادی دیگر عواملی بودند که بر مبنای نظرات روستاییان، به عنوان بازدارنده‌های مشارکت مردم در فرآیند اجرای طرح‌های هادی روستایی عمل می‌نمایند. مطالعه رضایی و شوکتی آقمقانی (۱۳۹۲) نشان داد که پنج عامل کالبدی- فیزیکی، اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و زیست محیطی به ترتیب و در مجموع ۶۹/۷۹ درصد از واریانس کل اثران اجرای طرح هادی در روستای سرین دیزج را تبیین نموده‌اند. همچنین نتیجه مطالعه رضایی و شوکتی آقمقانی (۱۳۹۳) حاکی از این است که شش عامل فضایی کالبدی، اداری مالی، مدیریتی، زیست- محیطی، آموزشی- شناختی و فنی- زمانی در حدود ۸۲/۰۹ درصد واریانس مشکلات اجرای طرح هادی در روستای سرین دیزج را تبیین می‌نمایند. یافته‌های پژوهش قنبری و بهرامی (۱۳۹۵) نقش مؤثر و کارآمد مدیریت محلی در توسعه کالبدی روستایی را تأیید کرده است و به جز در معیار وضعیت اقتصادی، در معیارهای مورد بررسی بین دیدگاه دو جامعه آماری تفاوتی معنادار وجود دارد. در نهایت اگرچه این مطالعات به بررسی متغیرهای مشارکت روستاییان در طرح‌های هادی روستایی پرداخته‌اند، اما پژوهش حاضر علاوه بر در نظر گرفتن نتایج مطالعات پیشین به دنبال بررسی و سنجش میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب طرح‌های

هادی روستایی می‌باشد. از آنجایی که هر طرح و پروژه‌ای که در روستاها اجرا می‌شود متضمن اهدافی است که با اجرای پروژه، می‌توان به آن‌ها دست یافت و از طرف دیگر، پروژه‌های عمرانی و فرهنگی بدون درک نیاز روستاییان نمی‌توانند به اجرا درآیند. پس این که اجرای پروژه تا چه حد در رفع نیازهای مردم روستا نقش دارد و روستاییان چه نقشی در تصویب و تعیین مشخصات پروژه داشته‌اند، تعیین کننده رابطه و تأثیر مشارکت روستاییان در مرحله اجرای پروژه است. از این رو برای رسیدن به اهداف طرح‌های هادی روستایی و سایر طرح‌های عمرانی در روستاها، مشارکت روستاییان در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی (تشخیص نیازها، اولویت‌بندی نیازها و اتخاذ تصمیم)، اجرا و نگهداری و ارزشیابی و بازنگری آثار طرح‌ها و پروژه‌ها الزامی می‌باشد. تأثیر مشارکت مردم در تسریع اجرای طرح‌ها را می‌توان از مقایسه پروژه‌هایی که مردم میزان مشارکت کمتری داشته‌اند، با پروژه‌هایی که میزان مشارکت بیشتری داشته‌اند درک نمود. طبیعی است هنگامی که مردم برای اجرای یک پروژه، در تأمین اعتبار، نیروی انسانی، مصالح و لوازم ... مشارکت دارند، زمان اجرای آن را در رابطه مستقیم با منافع خود می‌بینند و به همین دلیل سعی می‌کنند اجرای پروژه‌ها را زودتر به اتمام برسانند و پروژه سریع‌تر به بهره‌برداری برسد. کوتاه شدن زمان اجرای پروژه‌ها در کاهش هزینه‌های طرح و همچنین رفع فوری نیازهای روستاییان مؤثر بوده و طولانی شدن زمان اجرای طرح‌ها، موجب بوجود آمدن زمینه‌های فکری نامناسب برای سایر طرح‌هاست و روستاییان را با دلسردی مواجه می‌سازد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی؛ درصد است تا ویژگی‌های فردی (سن، جنس، تحصیلات، شغل، دارایی و غیره) مؤثر بر مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی را مورد کنکاش قرار دهد و در کنار آن، توزیع فضایی ارتباط بین این متغیرها را در سطح محدوده مورد مطالعه، ارزیابی نموده تا بتوان از نتایج آن به عنوان پایه‌ای برای بررسی‌های بیشتر، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در حوزه‌های روستایی و به ویژه ناحیه‌ی مورد مطالعه یعنی شهرستان دشتستان استفاده نمود. نتایج حاصل از این پژوهش، می‌تواند در جهت ارتقای سطح مشارکت مردم به ویژه در فرآیند اجرای طرح‌های هادی، شیوه‌های جلب مشارکت و توانمند سازی مردم در جهت مشارکت مفید واقع شود. از این رو سوال اصلی در تحقیق حاضر این است که، میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی در منطقه مورد مطالعه چقدر بوده است؟ و برای این منظور سه سوال فرعی نیز مطرح شده است که به شرح زیر می‌باشد:

- ویژگی‌های فردی به چه میزان بر مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی تأثیر داشته است؟
- روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی به چه میزان مشارکت داشته‌اند؟
- آیا بین نظر روستاییان و مسؤولین روستایی در رابطه با میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از حیث هدف کاربردی و به لحاظ روش و ماهیت توصیفی - تحلیلی است. بخش اصلی داده‌های مورد استفاده از طریق مطالعات میدانی و با ابزار پرسش‌نامه و مصاحبه، و بخش دیگر آن مانند چارچوب نظری - مفهومی پژوهش، اسناد و مدارک و سرشماری‌ها از طریق روش کتابخانه‌ای به دست آمده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل ۱۲ سکونتگاه روستایی شهرستان دشتستان که در آن‌ها مشارکت روستاییان در اجرای طرح چشم‌گیر بوده می‌باشد، و این نتایج بر اساس مطالعات اکتشافی از کارشناسان و مسؤولین شهرستانی بدست آمده است. جهت انتخاب حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است، بر این اساس حجم نمونه شامل ۲۵۷ خانوار در دو گروه مشارکت‌کنندگان در طرح هادی و کسانی که مشارکت نکرده‌اند، می‌باشد که به روش تصادفی ساده انتخاب شده‌اند و مورد پرسش قرار گرفته‌اند. همچنین ۲۸ نفر از مسؤولین روستایی (دهیار و اعضای شورای اسلامی) مورد پرسش قرار گرفته‌اند. داده‌های کسب شده با استفاده نرم افزار SPSS کد گذاری و استخراج و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. داده‌ها در این پژوهش در دو سطح خانوار روستایی و مسؤولین روستاهای مورد مطالعه (اعضای شورای اسلامی و دهیارها) به دو شیوه توصیفی و استنباطی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در مرحله اول اطلاعاتی نظیر میانگین سنی، جنسیت، مدت سکونت در روستا، سطح تحصیلات و شغل پاسخ‌گویان با استفاده از آماره‌های توصیفی نظیر میانگین و فراوانی در قالب جداول و نمودارها بدست آمده است. و در بخش دوم در راستای آزمون فرضیات تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری استفاده شده است. ابتدا برای پی بردن به نرمال بودن یا نرمال نبودن داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف K-S استفاده شد. پس از آزمون K-S با توجه به داده‌های یکسان‌سازی شده در صورت نرمال بودن از آزمون t مستقل استفاده می‌شود و برای بررسی همبستگی بین متغیرها و شاخص‌ها از ضریب همبستگی استفاده شده است.

جدول ۱. مشخصات محدوده مورد مطالعه و حجم نمونه در روستاها

روستا	جمعیت	خانوار	سال تهیه طرح هادی	حجم نمونه
دهرودسقلی	۲۰۰۰	۴۷۴	۱۳۸۸	۲۲
رودفاریاب	۱۸۶۰	۴۵۵	۱۳۸۷	۲۱
میاندشت	۱۰۹۴	۲۷۳	۱۳۸۳	۱۳
چهاربرج	۱۰۸۸	۲۵۷	۱۳۸۳	۱۲
بوشکان	۲۲۷۹	۵۸۱	۱۳۸۷	۲۷
طلحه	۲۲۱۸	۵۷۲	۱۳۸۸	۲۶
نظرآقا	۲۴۷۴	۶۶۵	۱۳۸۶	۳۱
درودگاه	۳۰۹۰	۷۵۰	۱۳۸۵	۳۴
خلیفه‌ای	۱۵۷۷	۳۷۳	۱۳۸۶	۱۷
دهداران سفلی	۱۸۳۷	۴۴۰	۱۳۸۹	۲۰
خوش‌مکان	۱۱۳۵	۳۰۳	۱۳۸۲	۱۴
چاه خانی	۱۶۱۰	۴۳۹	۱۳۸۶	۲۰
۱۲	۲۲۲۶۲	۵۵۸۲	-	۲۵۷

Source: Iranian Statistic Center, 2012

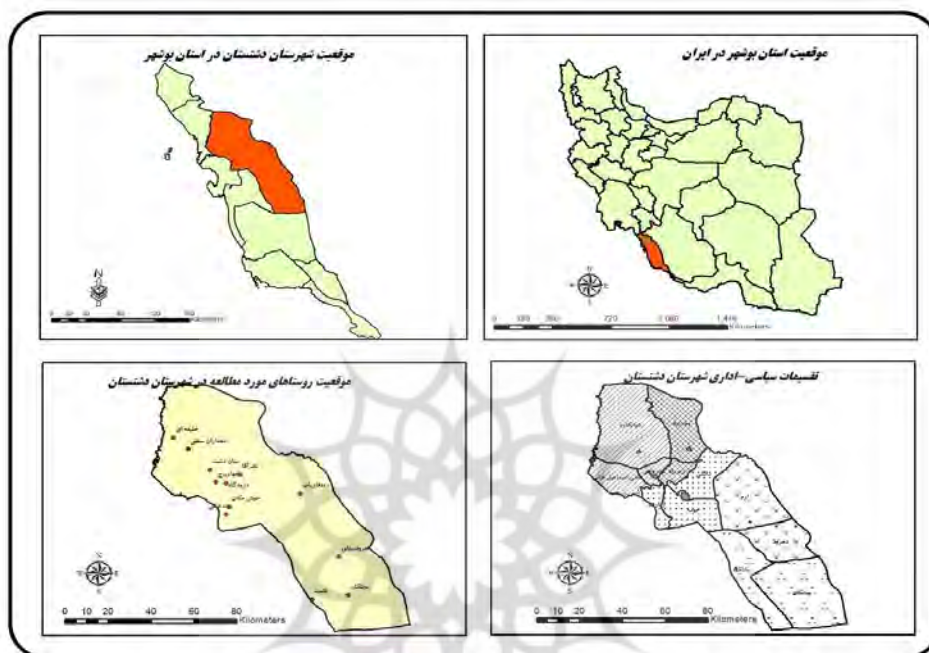
متغیر مستقل، در این پژوهش میزان مشارکت روستاییان در تهیه و اجرای طرح هادی روستایی است که برای بررسی این متغیر، ابتدا ابعاد و مؤلفه‌های پژوهش مشخص و سپس روایی پرسش‌نامه با نظر اساتید مجرب و صاحب‌نظر جغرافیا (استاد راهنما و مشاور) مورد تأیید قرار گرفت. و برای سنجش پایایی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. با توجه به این که میزان آلفا در این متغیر بالای ۰/۷ است، پایایی آن‌ها قابل قبول و مناسب ارزیابی می‌گردد (جدول ۲)

جدول ۲. ضریب پایایی مولفه‌های تحقیق در دو گروه مشارکت‌کنندگان و کارشناسان

مآخذ ابعاد	مقدار آلفای کرونباخ		گویه‌ها	تعداد سوال‌ها	ابعاد
	کارشناسان	مشارکت‌کنندگان			
عناستانی و اکبری، ۱۳۹۱، رضایی و صفا، ۱۳۹۲	۰/۵۹۱	۰/۷۵۵	شناخت و ارزیابی وضع موجود روستا، تعیین ضوابط و ارائه پیشنهادات جهت تهیه طرح هادی	۲	تهیه طرح
سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۵، رضایی و صفا، ۱۳۹۲	۱	۱	شرکت در جلسات تصویب طرح هادی	۱	تصویب طرح
رضایی و صفا، ۱۳۹۲	۰/۸۰۰	۰/۷۹۷	مقاوم سازی مسکن، تغییر یا بهبود الگوی ساخت و ساز، رعایت ضوابط فنی و مقررات در ساخت و ساز مسکن، اصلاح شبکه معابر در یافت کالبدی روستا، بهبود و بهسازی معابر موجود (جدول‌کناری، احداث پیاده‌رو)، جمع‌آوری و دفع هر چه بهتر زباله‌ها و پسماندهای خانگی، دفع و هدایت آب‌های سطحی، گسترش فضای سبز، تغییر سیمای روستا و زیباسازی محیط	۹	اجرای طرح
ابراهیمی، ۱۳۸۶	۰/۶۴۷	۰/۷۷۷	نظارت بر انجام پروژه طرح هادی، نظارت بر کیفیت عملیات اجرایی و تلاش در نگهداری و مراقبت از تاسیسات و خدمات ایجاد شده از طریق طرح‌های (مثل: جاده‌ها، فضای سبز ایجاد شده و ...)	۳	نظارت و نگهداری
-	۰/۷۳۹	۰/۶۴۰	ارائه کمک مالی، ارائه اطلاعات و پاسخگویی به کارشناسان، کمک فنی جهت طرح هادی (مثل ارائه ابزار و ماشین‌آلات و...)، ارائه نیروی کار جهت طرح هادی (مثلاً فعالیت و کار فیزیکی)	۴	موارد مشارکت
-	۰/۸۷۲	۰/۷۸۴	-	۱۹	۴

محدوده مورد مطالعه

شهرستان دشتستان یکی از شهرستان‌های استان بوشهر می‌باشد. این شهرستان در شرق استان بوشهر قرار گرفته و از جنوب به شهرستان دشتی، از مغرب به شهرستان بوشهر و تنگستان از شمال غرب به شهرستان گناوه و از مشرق و شمال شرق به استان فارس منتهی می‌شود. طبق سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت شهرستان دشتستان ۴۲۵۲۹۹ نفر می‌باشد که در سال ۱۳۸۵ دارای ۲۲۶۹۰۵ نفر بوده است. دشتستان از قدیمی‌ترین مناطق ایران است که جغرافی‌دانان از آن به نام دستقان یاد کرده‌اند و آن را جز نواحی گرمسیر فارس ذکر کرده‌اند. شهرستان دشتستان به مرکزیت شهر برازجان دارای ۸ شهر، ۶ بخش، ۱۲ دهستان و ۱۲۷ آبادی می‌باشد (Iranian Statistic Center, 2012).

شکل ۱. تقسیمات سیاسی شهرستان دشتستان و موقعیت روستاهای نمونه در شهرستان (Source: Interior Ministry, 2014)

یافته‌ها و بحث

ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان

پاسخ‌گویان، شامل دو گروه کلی روستاییان و مسئولین روستایی هستند. که روستاییان خود شامل دو زیرگروه (روستاییان مشارکت‌کننده و روستاییانی که مشارکتی در فرآیند نداشته‌اند) می‌باشند. بر اساس نتایج به دست آمده، بیشتر پاسخ‌گویان دارای سن ۳۱ تا ۴۰ سال می‌باشند (۶۱/۲ درصد مشارکت‌کنندگان و ۳۵/۳ درصد عدم مشارکت). و در بین مسئولین روستایی ۶۴/۳ درصد پاسخ‌گویان دارای سن ۳۱ تا ۴۰ سال هستند. از نظر جنسیت در گروه مسئولین روستایی و روستاییانی که مشارکت کرده‌اند همه پاسخ‌گویان مرد می‌باشند. در گروه روستاییانی که مشارکت نداشته‌اند، ۲۹/۴ درصد از پاسخ‌گویان زنان و ۷۰/۶ درصد از پاسخ‌گویان مردان می‌باشند. توزیع پاسخ‌گویان برحسب مدت سکونت در روستا نشان می‌دهد که، در گروهی که مشارکت داشته‌اند ۹۷/۵ درصد روستاییان بالای ۱۰ سال در روستا سکونت داشته‌اند، و تنها ۲/۵ درصد سکونتی بین ۵ تا ۱۰ سال را در روستا داشته‌اند. در گروهی که فاقد مشارکت بوده‌اند ۹۱/۹ درصد بالای ۱۰ سال، ۹/۵ درصد بین ۵ تا ۱۰ سال، و تنها ۲/۲ درصد کمتر از ۵ سال در روستا سکونت داشته‌اند. از نظر تحصیلات نیز روستاییانی که مشارکت داشته‌اند ۴۱/۳ درصد مقطع ابتدایی و ۳۳/۱ درصد راهنمایی هستند که بیشترین درصد را نشان می‌دهند و در گروه روستاییانی که مشارکتی نداشته‌اند بیشترین درصدها (۴۷/۱ و ۴۴/۹) به ترتیب در مقطع ابتدایی، خواندن و نوشتن می‌باشند. همچنین، ۷۱/۴ درصد از مسئولین دارای تحصیلات دیپلم به بالاتر می‌باشند، و ۲۸/۶ درصد دارای تحصیلات در مقطع راهنمایی می‌باشند. همچنین با بررسی وضعیت شغلی پاسخ‌گویان، از بین گروه‌های شغلی زراعت، باغداری، دامداری، ترکیبی و سایر، در هر دو گروه روستاییان، شغل اکثر روستاییان در رده سایر قرار دارد، ۵۷/۹ درصد روستاییانی که مشارکت داشته‌اند و ۶۵/۵ درصد روستاییانی که مشارکتی نداشته‌اند. کمترین درصد مربوط به شغل دامداری می‌باشد.

میزان مشارکت روستاییان در تهیه و اجرای طرح هادی

این متغیر دارای ۴ بعد (تهیه، تصویب، اجرا، نظارت و نگهداری) که در قالب جداول و نمودار به تفکیک، در دو گروه روستاییان و مسئولین روستایی (اعضای شورای اسلامی و دهیار) نشان داده شده است. همچنین مواردی که روستاییان در آن‌ها مشارکت داشته‌اند (کمک‌های مالی، ارائه اطلاعات به کارشناسان، کمک‌های فنی و ارائه نیروی کار) در ادامه این ۴ بعد نشان داده شده است.

الف) گروه روستاییان: یافته‌ها نشان می‌دهد در بعد تهیه طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص: تعیین ضوابط و ارائه پیشنهادها جهت تهیه طرح با مقدار ۲/۶۰ می‌باشد که نشان می‌دهد میزان مشارکت روستاییان در این شاخص بیشتر بوده است. در بعد تصویب طرح که دارای یک شاخص است، میانگین ۱/۹۲ می‌باشد. در بعد اجرای طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص‌های: بهبود و بهسازی معابر موجود (جدول‌گذاری، احداث پیاده‌رو)، در مقاوم سازی مساکن و اصلاح شبکه معابر در سطح بافت کالبدی روستا به ترتیب با مقادیر ۳/۱۸، ۳/۱۶ و ۳/۱۴ می‌باشد که نشان دهنده مشارکت بیشتر روستاییان در این شاخص‌ها است. در بعد نظارت و نگهداری طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص تلاش در نگهداری و مراقبت از تاسیسات و خدمات ایجاد شده از طریق طرح هادی (مثل: جاده‌ها، فضای سبز ایجاد شده) با مقدار ۲/۵۶ می‌باشد. در زمینه مواردی که روستاییان در آن مشارکت کرده‌اند (کمک‌های مالی، ارائه اطلاعات به کارشناسان، کمک‌های فنی و ارائه نیروی کار) بالاترین میانگین مربوط به ارائه اطلاعات و پاسخگویی به کارشناسان و کمک‌های فنی مثل (ارائه ابزار و ماشین‌آلات و...) به ترتیب با مقادیر ۲/۷۸ و ۲/۵۷ می‌باشد.

ب) گروه مسئولین روستایی (اعضای شورای اسلامی و دهیار): بر اساس نتایج نظرسنجی، درصد معتبر انتخاب گزینه‌ها در سوال‌های یافته‌ها نشان می‌دهد، در بعد تهیه طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص: در شناخت و ارزیابی وضع موجود روستا جهت تهیه طرح هادی با مقدار ۲/۷۱ می‌باشد. در بعد تصویب طرح که دارای یک شاخص (شرکت در جلسات تصویب) است، میانگین ۲/۵۵ می‌باشد و این نشان دهنده مشارکت پایین روستاییان از نظر مسئولین در این بعد می‌باشد. در بعد اجرای طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص‌های: بهبود و بهسازی معابر موجود (جدول‌گذاری، احداث پیاده‌رو)، جمع‌آوری و دفع هر چه بهتر زباله‌ها و پسماندهای خانگی و رعایت ضوابط فنی و مقررات در ساخت و ساز مساکن روستایی به ترتیب با مقادیر ۳/۶۷، ۳/۵۳ و ۳/۳۹ می‌باشد که نشان دهنده مشارکت بیشتر روستاییان از نظر مسئولین در این شاخص‌ها است. در بعد نظارت و نگهداری طرح بالاترین میانگین مربوط به شاخص: تلاش در نگهداری و مراقبت از تاسیسات و خدمات ایجاد شده از طریق طرح هادی (مثل جاده‌ها، فضای سبز ایجاد شده) با مقدار ۳/۳۵ می‌باشد در زمینه مواردی که روستاییان در آن مشارکت کرده‌اند (کمک‌های مالی، ارائه اطلاعات به کارشناسان، کمک‌های فنی و ارائه نیروی کار) بالاترین میانگین مربوط به ارائه کمک‌های مالی و ارائه اطلاعات و پاسخگویی به کارشناسان ترتیب با مقادیر ۳/۲۱ و ۲/۹۲ می‌باشد که نشان دهنده مشارکت بالای روستاییان، از نظر مسئولین روستایی در این دو مورد است. آمار توصیفی مربوط به ابعاد این متغیر که در دو گروه روستاییان و مسئولین روستایی بررسی شده است، در جدول ۳ نشان داده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در بین این ۴ بعد میزان مشارکت، هر دو گروه، بعد اجرای طرح دارای بالاترین میانگین است.

جدول ۳. آمار توصیفی ابعاد متغیر میزان مشارکت روستاییان

ابعاد	مشارکت کنندگان		مسئولین روستایی	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تهیه طرح هادی	۲/۵۷	۰/۶۰۸	۲/۵۸	۰/۶۷۸
تصویب طرح هادی	۲/۵۵	۰/۶۴۱	۱/۹۲	۰/۲۶۲
*اجرای طرح هادی	۳/۰۶	۰/۳۳۸	۳/۲۰	۰/۹۰۷
نظارت و نگهداری	۲/۴۹	۰/۶۳۶	۳/۰۴	۰/۷۹۳
موارد مشارکت	۲/۴۹	۰/۵۲۸	۲/۹۱	۰/۷۱۷
متغیر میزان مشارکت روستاییان	۲/۶۳	۰/۵۵۰	۲/۷۳	۰/۶۷۱

توزیع فضایی میزان مشارکت در طرح هادی در روستاهای مورد مطالعه

داده‌های جدول (۴) میزان مشارکت در ابعاد مختلف تهیه، تصویب، اجرا، نظارت و نگهداری و موارد مشارکت در طرح هادی را نشان می‌دهد؛ که بر این اساس میانگین میزان مشارکت نیز در اکثر روستاها در حد متوسط قرار دارد و در این میان روستای بوشکان در زمینه میزان مشارکت بالاترین میانگین (۳/۳۴) را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار ابعاد متغیر میزان مشارکت روستاییان به تفکیک روستا

نام روستا	تهیه طرح		تصویب طرح		اجرای طرح		نظارت و نگهداری		موارد مشارکت (فنی، مالی و...)	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
رودفاریاب	۲/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۴۴	۰/۵۲۷	۳/۱۸	۰/۱۸۴	۳/۰۷	۰/۳۲۳	۲/۴۱	۰/۲۷۹
خلیفه‌ای	۲/۵۷	۰/۴۴۹	۲/۰۰	۰/۰۰۰	۲/۶۰	۰/۲۷۱	۳/۲۳	۰/۳۱۷	۲/۶۴	۰/۱۹۶
پوشکان	۳/۳۳	۰/۷۷۸	۳/۳۳	۰/۶۵۱	۳/۶۷	۰/۲۶۹	۳/۱۹	۰/۱۷۱	۳/۱۸	۰/۳۸۶
دهرود سفلی	۲/۷۰	۰/۳۴۹	۲/۸۰	۰/۴۲۱	۲/۹۵	۰/۱۳۰	۲/۹۳	۰/۶۲۴	۲/۹۷	۰/۱۸۴
دهداران سفلی	۲/۶۲	۰/۴۳۳	۲/۶۶	۰/۴۹۲	۲/۸۸	۰/۱۱۶	۲/۶۹	۰/۶۲۶	۲/۵۲	۰/۳۹۱
نظرآقا	۳/۳۵	۰/۵۳۴	۳/۲۱	۰/۶۹۹	۳/۱۰	۰/۲۸۴	۲/۰۴	۰/۸۷۵	۲/۲۵	۰/۸۳۸
چهاربرج	۲/۲۸	۰/۳۹۳	۲/۲۸	۰/۴۸۷	۳/۱۲	۰/۱۶۲	۲/۰۹	۰/۱۶۲	۲/۰۰	۰/۰۰۰
چاهخانی	۲/۱۸	۰/۲۵۸	۲/۳۷	۰/۵۱۷	۳/۱۶	۰/۱۵۷	۲/۲۰	۰/۱۷۲	۲/۲۵	۰/۱۳۳
درودگاه	۲/۲۵	۰/۳۲۵	۲/۲۱	۰/۴۲۵	۳/۱۷	۰/۱۵۵	۲/۴۵	۰/۲۸۰	۲/۶۰	۰/۴۴۶
خوش‌مکان	۲/۱۶	۰/۳۵۳	۲/۲۲	۰/۴۴۰	۲/۸۳	۰/۳۴۷	۲/۰۳	۰/۱۱۱	۲/۱۹	۰/۳۹۰
میاندشت	۲/۲۰	۰/۴۴۷	۲/۲۰	۰/۴۴۷	۳/۰۰	۰/۰۰۰	۲/۰۰	۰/۰۰۰	۲/۳۰	۰/۴۴۷
طلحه	۲/۱۷	۰/۳۷۲	۲/۲۱	۰/۴۲۵	۲/۸۴	۰/۳۰۶	۲/۰۲	۰/۰۸۹	۲/۲۸	۰/۴۶۸
جمع	۲/۵۲	۰/۳۹۰	۲/۲۹	۰/۴۶۰	۳/۰۰	۰/۱۹۸	۲/۴۹	۰/۲۶۰	۲/۴۶	۰/۳۳۸

رابطه بین ویژگی‌های فردی و میزان مشارکت روستاییان

قبل از بررسی ارتباط بین متغیرها لازم است، نرمال بودن آن‌ها تعیین گردد تا آزمونی مناسب (پارامتریک یا ناپارامتریک) به کار گرفته شود. لذا به کمک آزمون کولموگروف - اسمیرنوف نرمال بودن متغیرها مورد بررسی قرار گرفت. و سطح معنی‌دار در این آزمون، برای متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۰۵ بوده، پس متغیرها نرمال هستند.

جدول ۵. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن و کندال بین ویژگی‌های فردی و میزان مشارکت روستاییان

ویژگی‌های فردی	مقیاس	نوع آزمون	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
جنس	اسمی	-	-	-	-
محل سکونت	اسمی	-	-	-	-
شغل	اسمی	کندال	۰/۰۰۰۰۱	۰/۹۹۶	رابطه معنی‌دار نیست
سن	ترتیبی	اسپیرمن	-۰/۳۲۱	۰/۰۰۰	رابطه معنی‌دار است
تحصیلات	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۲۰۵	۰/۰۱۲	رابطه معنی‌دار است

با توجه به نتیجه آزمون همبستگی در جدول (۵) مشاهده می‌شود که سطح معنی‌داری آزمون جهت ارتباط بین تحصیلات و سن و میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب و اجرای طرح هادی کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین رابطه معنی‌داری بین سن و تحصیلات با میزان مشارکت وجود دارد، و به ترتیب همبستگی در حد متوسط (معکوس و مستقیم) می‌باشد. در ویژگی (شغل) رابطه معنی‌داری بین میزان مشارکت روستاییان وجود ندارد. با توجه با این که جنسیت همه روستاییانی که مشارکت کرده‌اند مرد می‌باشند، ضریب همبستگی وجود ندارد. برای همبستگی میزان سکونت، نمی‌توان همبستگی معتبری محاسبه کرد، زیرا افرادی که بین ۵ تا ۱۰ سال سکونت داشته‌اند، فقط ۳ نفر بودند و این همبستگی از نظر آماری دقیق و صحیح نیست.

میزان مشارکت روستاییان در تهیه و اجرای طرح هادی از دیدگاه روستاییان و مسؤولین روستایی

از بین ۲۵۷ نمونه مورد مطالعه ۱۳۶ خانوار ابراز داشتند که مشارکتی در تهیه، تصویب و اجرای طرح نداشته‌اند و ۱۲۱ خانوار در این فرآیند مشارکت داشته‌اند. لذا پاسخ‌های ۱۲۱ نمونه در این بخش به منظور تعیین میزان مشارکت روستاییان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. با توجه به نتیجه آزمون t تک نمونه‌ای در جدول ۶ مشاهده می‌شود که مقدار سطح معنی‌داری برای مشارکت کنندگان و مسؤولین روستایی از

۰/۰۵ کمتر است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که میزان مشارکت روستاییان تهیه و تصویب و اجرای طرح در حد متوسط ارزیابی شده است. از طرفی طبق میانگین‌ها که برابر با ۲/۶۳ و ۲/۷۳ است، می‌توان نتیجه گرفت که میزان مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح هادی (تهیه، تصویب و اجرا) در حد متوسط است.

جدول ۶. آزمون تی برای میزان مشارکت روستاییان از دیدگاه روستاییان و مسؤولین روستایی

گروه‌ها	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف	
					میانگین‌ها	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف
روستاییان مشارکت‌کننده	۲/۶۳	-۱۱/۲۴۷	۱۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۶۲	کران بالا -۰/۲۹۸
مسؤولین روستایی	۲/۷۳	-۳/۱۴۳	۲۷	۰/۰۰۴	-۰/۲۶۴	کران پایین -۰/۴۳۶

با توجه به نتیجه آزمون (t دو نمونه) در جدول (۷) مشاهده می‌شود که مقدار سطح معنی‌داری برای برابری واریانس‌های نظر روستاییان و مسؤولین روستایی برابر با ۰/۱۹۳ است و از ۰/۰۵ بیشتر است بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد واریانس‌ها برابر می‌باشد. مقدار سطح معنی‌داری برای برابری میانگین‌های نظر روستاییان و مسؤولین روستایی برابر با ۰/۲۱۲ و از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان گفت بین نظر روستاییان و مسؤولین روستایی در رابطه با میزان مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح‌های هادی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۷. آزمون تی دو نمونه مستقل برای مقایسه نظر روستاییان و مسؤولین در رابطه با میزان مشارکت روستاییان

شرح	آزمون لوین برای برابری واریانس‌ها		آزمون T برای برابری میانگین‌ها		
	آماره F	سطح معنی‌داری	آماره T	فاصله اطمینان	
				کران پایین	کران بالا
فرض برابری واریانس‌ها	۱/۷۱۲	۰/۱۹۳	۱۴۷	۰/۲۱۲	-۰/۲۵۲۳۴
فرض نابرابری واریانس‌ها				۰/۲۸۴	-۰/۲۸۰۶۶

نتیجه‌گیری

مشارکت به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه پایدار روستایی می‌باشد و لازم به نظر می‌رسد که در یک بینش جامع قابلیت‌های بالفعل آن بخصوص در فرآیند اجرای طرح‌های هادی و پروژه‌های عمران روستایی مورد سنجش قرار گیرد. زیرا به اعتقاد بسیاری از نظریه پردازان معاصر توسعه، مفهوم واقعی و تحقق اهداف توسعه در گرو مشارکت‌های وسیع مردمی تجلی می‌یابد. استفاده از مشارکت مردم در فرآیند اجرای طرح هادی در روستاها امری ضروری است. چون روستاها از منابع درآمدی محدودی برخوردار می‌باشند و همچنین بودجه اختصاصی از سوی دولت و دستگاه‌های اجرایی برای روستاها، پاسخگوی همه طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی در سطح روستاها نخواهد بود بنابراین راهکار منطقی در اجرای چنین طرح‌هایی استفاده از مشارکت مردم می‌باشد. در همین راستا، برای بررسی نقش مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح هادی روستایی در شهرستان دشتستان، ۱۲ سکونتگاه روستایی این شهرستان که در آن‌ها مشارکت روستاییان در این فرآیند چشم‌گیرتر از سایر روستاها بود، انتخاب شد. و این انتخاب بر اساس مطالعات اکتشافی از کارشناسان و مسؤولین شهرستانی بوده است. به این منظور ۲۵۷ نمونه مورد مطالعه قرار گرفتند. از بین این تعداد ۱۲۱ نفر در این فرآیند مشارکت داشتند که همگی مرد بودند و ۱۳۶ نفر در این فرآیند مشارکتی نداشتند، که ۲۹/۴ درصد زنان و ۷۰/۶ مردان را شامل می‌شد. بیش از ۹۰ درصد روستاییان، بیش از ۱۰ سال در روستاها سکونت داشتند و تنها درصد کمی (۳ درصد)، کمتر از ۵ سال در روستاها سکونت داشتند که شامل کسانی بودند که در گروه عدم مشارکت قرار داشتند. در بین ویژگی‌های فردی میزان تحصیلات و سن روستاییان به ترتیب ارتباط مستقیم و معکوسی با میزان مشارکت آن‌ها در فرآیند اجرا طرح داشتند. با مطالعه ابعاد و شاخص‌هایی که در این متغیر (میزان مشارکت) مدنظر بود، مشاهده شد که در متغیر میزان مشارکت به طور کل روستاها مشارکتی در حد متوسط را داشتند، و از بین ۴ بُعد آن بُعد اجرای طرح بیشترین میانگین را دارا بود، که این نشان دهنده مشارکت بیشتر روستاییان در این مرحله از طرح می‌باشد. به طور کلی در بین روستاهای مورد مطالعه، روستای بوشکان و رود فاریاب به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین را در میزان مشارکت را داشته‌اند. در مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های قبلی باید عنوان کرد که، نتایج پژوهش

حاضر با پژوهش‌های عنابستانی (بین عوامل فردی (ویژگی‌های فردی) مؤثر بر مشارکت و فرآیند اجرای طرح‌های هادی روستایی ارتباط معنادار وضعیتی وجود دارد و بر اساس آن، عوامل فردی مؤثر بر مشارکت فقط ۱۴ درصد تغییرات وابسته را تبیین و توجیه می‌کند، طالب و همکاران (مشارکت به معنی همکاری روستاییان در طرح‌های تهیه شده توسط دیگران نیست، بلکه مشارکت سطوح مختلفی دارد و مشارکت مطلوب زمانی پدید می‌آید که روستاییان بتوانند در سطوح ذهنی و عینی و تصمیم‌گیری و اجرایی دخالت داشته باشند)، کوهی (عوامل گروهی، اجتماعی، فرهنگی، نگرشی، سطح تحصیلات، سن، وضعیت تأهل، نوع شغل و نوع محصول زیرکشت در مشارکت اقتصادی روستاییان در طرح‌های توسعه روستایی مؤثر هستند. سایر عوامل آموزشی و انگیزشی در این تحقیق تأیید نشدند) محمودیان (به استثنای شغل و سن هر چه بر میزان متغیرهای مستقل، میزان ارتباط روستاییان با مجریان، میزان آگاهی، میزان وابستگی به دولت، وضعیت اقتصادی، اعتماد، انگیزه روستاییان افزوده شود به همان میزان مشارکت روستاییان افزایش می‌یابد) و شیخ‌حسینی و مهمان‌دوست (در زمینه آگاهی از اهمیت مشارکت در طرح‌های عمرانی و همچنین میزان مشارکت اقتصادی و اجتماعی در این طرح‌ها، اهالی روستا از میانگین بالایی برخوردار بودند، بدین معنی که آگاهی و مشارکت زیادی در اجرای طرح‌های عمرانی داشته‌اند. بنابراین می‌توان یکی از دلایل اجرای موفق طرح‌های عمرانی روستا، مشارکت اقتصادی و اجتماعی آنان در اجرای این طرح‌ها است). مشابه بوده و نتایج این پژوهش‌ها در تحقیق حاضر نیز تأیید شده است.

جدول ۸. عوامل زمینه ساز و محدود کننده در مشارکت روستاییان در فرآیند اجرای طرح هادی

عوامل محدود کننده	عوامل زمینه ساز مشارکت (جلب مشارکت)	نظرات
نامناسب بودن وضع مالی مردم	همکاری شورا با مردم و بالعکس	مسئولین روستایی
انحصاری بودن طرح در دست بنیاد مسکن	توجه به نظرات و پیشنهادات مردم	
تبعیض بین مردم	فرهنگ سازی در بین مردم	
عدم همکاری و مسئولیت پذیری مسئولان	شناخت و آگاه سازی مردم از اقدامات و طرح‌های موفق قبلی	
عدم وجود اعتبارات دولتی کافی	صداقت و همدلی مسئولین با مردم	
بی توجهی به خواست مردم در طرح‌ها	بالا بردن بیش اجتماعی مردم	
عدم اطلاع‌رسانی به موقع	آگاه کردن مردم با تبلیغات مناسب	
ناتوانی مالی مردم	پیشگام شدن مسئولین به عنوان الگو برای مردم	
کمبود وقت	نظارت مسئولین بالادست بر طرح‌ها	روستاییان
ضعف فرهنگ مشارکتی در بین مردم	مشاهده نتیجه مشارکت به صورت عملی در طرح‌ها	
عدم اعتماد به مسئولین	تبلیغ توسط رسانه‌ها (رادیو و تلویزیون)	

در بررسی فرضیه‌های تحقیق نیز این نتایج حاصل شد که، در آزمون همبستگی بین تحصیلات و سن و میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب و اجرای طرح هادی، سطح معنی‌داری آزمون جهت ارتباط کمتر از ۰/۰۵ است، پس رابطه معنی‌داری بین سن و تحصیلات با میزان مشارکت وجود دارد و ترتیب همبستگی در حد متوسط (معکوس و مستقیم) می‌باشد. در ویژگی (شغل) رابطه معنی‌داری بین میزان مشارکت روستاییان وجود ندارد. با توجه با این که جنسیت همه روستاییانی که مشارکت کرده‌اند مرد می‌باشند، ضریب همبستگی وجود ندارد. برای همبستگی میزان سکونت، نمی‌توان همبستگی معتبری محاسبه کرد، زیرا افرادی که بین ۵ تا ۱۰ سال سکونت داشته‌اند، فقط ۳ نفر بودند و این همبستگی از نظر آماری دقیق و صحیح نیست. پس می‌توان گفت که فرضیه صفر رد و فرضیه یک، مبنی بر معنی‌داری و ارتباط ویژگی‌های فردی با میزان مشارکت پذیرفته شده است. همچنین برای بررسی میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی، نتیجه آزمون t تک نمونه‌ای مشخص کرد که مقدار سطح معنی‌داری برای مشارکت کنندگان و مسئولین از ۰/۰۵ کمتر است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که میزان مشارکت روستاییان تهیه و تصویب و اجرای طرح در حد متوسط است. از طرفی طبق میانگین‌ها که برابر با ۲/۶۳ و ۲/۷۳ است، می‌توان نتیجه گرفت که میزان مشارکت روستاییان در تهیه و تصویب و اجرای طرح‌های هادی در حد متوسط است. فرضیه صفر رد و فرضیه یک مبنی بر قابل قبول بودن میزان مشارکت مردم در فرآیند اجرای طرح (تهیه، تصویب، اجرا و نظارت) پذیرفته می‌شود. در انتها نیز برای مقایسه نظرات دو گروه روستاییان و مسئولین روستایی در رابطه با میزان مشارکت روستاییان در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی روستایی، آزمون t با دو نمونه مستقل به کار گرفته شد، که مقدار سطح معنی‌داری برای برابری واریانس‌های نظر روستاییان و مسئولین روستایی برابر با ۰/۱۹۳ است و از ۰/۰۵ بیشتر است بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد واریانس‌ها برابر می‌باشد. مقدار سطح معنی‌داری برای برابری میانگین‌های نظر روستاییان و مسئولین روستایی برابر با ۰/۲۱۲ و از ۰/۰۵

بیشتر است، پس با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت بین نظر روستاییان و مسئولین روستایی در رابطه با میزان مشارکت روستاییان در تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. و فرضیه صفر، مبنی بر عدم وجود تفاوت بین نظر این دو گروه پذیرفته می‌شود و فرضیه یک رد می‌شود. در نهایت می‌توان عنوان کرد که فرضیه تحقیق مبنی بر "میزان مشارکت مردم در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های هادی قابل ملاحظه است" با نتایجی که از آزمون این سه زیر فرضیه به دست آمد، در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می‌شود. همچنین به منظور افزایش مشارکت روستاییان در طرح هادی روستایی، از روستاییان و مسئولین روستایی سوال‌هایی در مورد، عوامل زمینه ساز و محدود کننده و همچنین جلب مشارکت در فرآیند اجرای طرح هادی پرسیده شد که در قالب جدول (۸)، به عنوان پیشنهادها پژوهش حاضر جهت آگاهی و مشارکت بیشتر و هر چه مطلوبتر روستاییان در فرآیند اجرای طرح‌های هادی روستایی ذکر شده است.

References

- Ebrehimzadeh, I. (1998). Participatory Management of Islamic Councils and rural management system in Iran. *Journal of Research*, 1 (2), 1-15. (In Persian)
- Anabestani, A.A. (2013). Personal factors affecting rural settlers' participation in Rural Guidance Plans (A case study: Khaf County). *Journal of Geography & Regional Development*, 11 (21), 197-222. (In Persian)
- Anabestani, A.A. (2014-a). The role of intellectual and philosophical attitudes affecting on villagers' participation in performance process of Guidance Plans (Case study: Khaf County). *Journal of Geographical Planning & Space*, 4 (11), 124-150. (In Persian)
- Anabestani, A.A. (2014-b). Analysis of structural-institutional factors affecting villagers' participation in implementation process of Rural Guidance Plans (Case study: Villages of Khaf County). *Journal of Regional Planning*, 4 (13), 45-60. (In Persian)
- Anabestani, A.A., Shayan, H., Jalalian, H., Taghilou, A.A. & Khosrovbeygi, R. (2012). Analysis of effective structural factors on villagers' participation in development of rural areas (Case study: Ijroud County-Zanjan Province). *Journal of Applied Researches of Geographical Sciences*, 12 (24), 38-57. (In Persian)
- Azami, M., Yaghoubi-e-Farani, A. & Motaghd, M. (2015). Investigating the status of participation and the factors affecting it in the guidance plan of Sangestan village. *Journal of Iranian Economic Researches & Agricultural Development*, 46 (4), 875-893. (In Persian)
- Bahrami, A. (2004). Rural development planning process, *Proceedings of the Congress on Rural Development; Challenges and Perspectives*. Tehran: Institute of Higher Education and Research in Management and Planning, 145-160. (In Persian)
- Biru, A. (1991). *Culture of social sciences*. B. Saroukhani, Trans. Tehran: Keyhan Publication.
- Daneshmehr, H. (2012). The Importance and situation of public participation in the maintenance of construction projects. *Monthly of Dehyari*, 4 (38), 8-12. (In Persian)
- De Stefano, L. (2010). Facing the water framework directive challenges: a baseline of stakeholder participation in the European Union. *Journal of environmental management*, 91(6), 1332-1340.
- Ferguson, K. E. (1997). *Male Ordered Politics: Feminism and Political Science, in Idioms of Inquiry: Critique and Renewal in Political Science*. Edited by T. Bal. Albany: State University of New York Press.
- Ghanbari, S., & Bahrami, K. (2016). Local management and its role in the Physical development of rural settlements (Case study: Chenaran County). *Journal of Regional Planning*, 6 (22), 135-146. (In Persian)
- Ghasemi, M.A. (2005). Investigating the socioeconomic factors influencing the participation of villagers in development projects (Case study: Central District of Kashan County). *Journal of Rural & Development*, 9 (32), 78-112. (In Persian)
- Housing Foundation of Islamic Revolution. (2010). *Research and technology achievements of housing foundation and subsidiaries*. Tehran: HFIR Publication. (In Persian)

- Iranian Organization of Municipalities & Deyaries. (2006). *Acquaintance with guidance plans and control and supervision of rural construction*. Tehran: Institute of Humanities and Social Sciences of Jihad Daneshgahi. (In Persian)
- Iranian Statistic Center. (2011). *Statistic yearbook of Booshehr Province*. Tehran: ISC Publication.
- Jabbari, H. (1999). *Participation and social development*. Tehran: Proceedings of the Congress on social development of Interior Ministry. (In Persian)
- Kouhi, K. & Taghavi, N. (2003). Measuring the participation rate of villagers in rural development projects. *Journal of Geography & Planning*, 14, 110-125. (In Persian)
- Kouhi, K. (2005). Investigation of factor affecting the economic participation in rural development projects of Varzeghan County (Case study: Dizen Malek village). *Journal of Geography & Planning*, 18, 176-191. (In Persian)
- Mahmodian, H. (1992). *Investigating the rate and model of villager's participation in development plans in Poshtkuh Dehestan of Semnan County*. Unpublished master thesis, Tehran: Tarbiat Modarres University. (In Persian)
- Moslemi, A. R. (2007). The role of popular participation and the cooperation of local institutions (Councils and Dehyari) in the preparation, implementation, maintenance and evaluation of rural guidance plans. *Monthly of Dehyari*, 2 (22), 49-51. (In Persian)
- Rezaiee, R., & Shovkati-e-Amghani, M. (2013). Identifying and analyzing the impacts of implementation of rural guidance plan in rural areas of Osko County (Case study: Serin Dizaj village). *Journal of Rural Housing & Environment*, 38 (144), 75-86. (In Persian)
- Rezaiee, R., & Shovkati-e-Amghani, M. (2014). Investigation and analysis of problems of implementing rural guidance plan in rural areas of Osko County (Case study: Serin Dizaj village). *Journal of Geographical Space*, 14 (45), 63-80. (In Persian)
- Roknoddin-e-Eftekhari, A. R., Pourtaheri, M., Sadeghlou, T., & Sojasi-e-Qeydari, H. (2010). Analysis of factors affecting participatory flood management in rural areas (Case study: Villages flooded of Gorganrood Basin in Golestan Province). *Journal of Rural Studies*, 1 (2), 1-26. (In Persian)
- Shahbazi, E. (2010). *Introduction on pathology of rural development*. Tehran: Shahid Beheshti University Publication. (In Persian)
- Sheykhasani, Gh., & Mehmandoust, F. (2010). The role of social and economic participation of villagers in rural development plans (Case study: Nesa Dehestan). *Journal of Geographic Territory*, 7 (109), 108-129. (In Persian)
- Taleb, M., Naderi, A. & Mirzaiee, H. (2012). Evaluation of the role of participation in rural development projects (Case study: Integration projects in rural areas). *Journal of Rural Development*, 4 (1), 1-17. (In Persian)
- Windle, L (2008). *Efficiency through knowledge financial times*. 1 August, pp 12.
- Yaghoubi-e-Farani, A., & Motaghd, M. (2016). Barriers to participation of villagers in rural guidance plans. *Journal of Rural Housing & Environment*, 44 (153), 113-126. (In Persian)

How to cite this article:

Anabestani, A., Mosavi, S. (2017). On the Analysis of the Effects of Villagers' Participation Level in Preparation and Adoption of Rural Guidance Plans (Case Study: Dashtestan County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning (JSHSP)*, 12(3), 569-583. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_535787_en.html

On the Analysis of the Effects of Villagers' Participation Level in Preparation and Adoption of Rural Guidance Plans (Case Study: Dashtestan County)

Aliakbar Anabestani *

Associate Professor, Geography & Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Seyyede Mahdiyeh Mosavi

MSc. in Geography & Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Received: 08/07/2016

Accepted: 21/02/2017

Extended Abstract

Introduction

Each project implemented in villages involves the goals that can be achieved through the implementation of the project, and on the other hand, the development and cultural projects cannot be implemented without the need for the villagers to understand. Therefore, in order to achieve the objectives of rural and rural development projects in villages, rural participation in the decision making process and planning (needs identification, prioritization of needs and decision making), implementation and maintenance, and evaluation and review of the effects of projects and projects are required. When people engage in a project to provide credit, human resources, materials and supplies, they see their implementation time in direct relationship with their interests, they try to finish the projects sooner. And the project will be put into operation sooner. The objective of this study was to investigate the participation of villagers in the process of preparing, approving and implementing rural guideline projects; it seeks to influence the individual characteristics (age, gender, education, occupation, property, etc.) on the participation of villagers in the process of studying guidance plans in rural settlements and in addition, the spatial distribution evaluates the relationship between these variables at the level of the studied area, so that its results can be used as the basis for further studies, planning and policy making in rural areas, and in particular, the studied area, i.e., Dashtestan county.

Methodology

The present study is applied and Descriptive-analytical study in terms of objective and also, nature and methodology, respectively. The population of this study consisted of 12 rural settlements in Dashtestan county in which the participation of villagers in rural guidance plans was remarkably significant. The results are based on exploratory studies from county's experts and authorities. The sample size was identified based on Cochran formula which was included 257 households in two groups, one group included 136 households who had attended in the rural guidance plans and the other group included 121 households who had not participated in the plans. They were selected in simple random selection method and interviewed. In addition, 28 people from the rural authorities (rural administrators and members of the Islamic council) were also interviewed. Using SPSS software, the acquired data were coded, extracted and analyzed. The reliability of the questionnaire was based on Cronbach's alpha, with a validity of 0.64-0.79. In the analytical method (statistical analysis), according to the dimensions, the indexes were determined and for

* Corresponding Author:

Email: anabestani@um.ac.ir

each index that matches the research or the independent variable, reagents were considered. Also, for analyzing data, various statistical methods (t-test and Spearman Correlation) were used.

Results and discussion

The findings of the research regarding the level of participation of villagers in the four stages of the preparation, approval, implementation and maintenance of the plan showed that in the design of the project, the highest mean of the index are as followed: the determination of criteria and the provision of proposals for the preparation of the project with value 2.60 indicated the significant contribution of the villagers in this index. In the case of approving a plan that has an index, the average was 1.92. In the implementation of the plan, the highest average of the indicators related to improvement and improvement of existing passages (tabulation, construction of sidewalks) in housing rehabilitation and the improvement of the pedestrian network at the level of the body texture of the village were with the values of 3.18, 3.16 and 3.14, respectively, which reflects the greater participation of villagers in these indexes. In the aspect of protecting the plan, the highest average is related to the index of efforts to protect the facilities and services created through the rural guidance plan (such as roads, created green spaces) with a value of 2.56. The areas where villagers have contributed (financial assistance, information to experts, technical assistance and labor supply), the highest average is the provision of information and the provision of information to experts and technical assistance (the provision of tools and machinery, etc.) with values of 2.78 and 2.75, respectively.

Conclusion

The results of the research show that there is an intermediate significant correlation (reverse and direct) between education and age and the participation of villagers in the preparation and adoption of a guideline plan. The job of the villagers does not have a significant relationship with the extent of their participation in the guidance plan. Given the fact that the gender of all the villagers who are involved are male, studying the correlation coefficient is not necessary. Correlating the history of settlement in the village, calculating the reliable correlation cannot be possible. Since people who were between 5 and 10 years old were only had 3 persons, and this correlation is not statistically accurate and correct. To evaluate the participation of villagers in the process of preparing, approving and implementing rural guideline projects, the results of a single-sample t test indicated that the meaningful level for the participants and authorities was less than 0.05. Therefore, with 95 percent confidence, it can be said that the participation rate of the villagers is very low, and the adoption and implementation of the plan was moderate. On the other hand, according to averages of 2.63 and 2.73, it can be concluded that the level of participation of villagers in the preparation and approval of conductors was moderate. Finally, in order to compare the views of the two groups of villagers and rural authorities on the level of participation of villagers in the process of preparing, approving and implementing rural guide plans, the t test was applied with two independent samples, which had a significant level of equality for the rural population's variances and rural authorities were equal to 0/193 and more than 0/05, so 95% of the variances are equally true. The level of significance level for equalizing the mean of the rural and rural perceptions was equal to 0.212 and more than 0.05, so with 95% confidence, it could be said that there is no significant difference between villagers' and rural authorities' views on the extent of participation of villagers in the preparation, approval and implementation of guidance plans.

Keywords: Preparation, Adoption and Implementation of Rural Guidance Plans, Supervision and Evaluation, Level of Participation, Dashtestan County